

ОСОБЛИВОСТІ НОВІТНІХ СПОСОБІВ ВІДМИВАННЯ ГРОШЕЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

©2021 РИСІН В. В., КАРПЕЦЬ А. Р.

УДК 336.7:343.5
JEL: G21; G23; G28; K42

Рисін В. В., Карпець А. Р. Особливості новітніх способів відмивання грошей з використанням фінансових установ

Діяльність з протидії відмиванню грошей, отриманих злочинним шляхом, потребує постійного відслідковування ринку, моніторингу діяльності фінансових і нефінансових установ з метою попередження втрати капіталів та фінансування тероризму, оскільки способи відмивання коштів з кожним роком набувають нових ознак. Метою статті є систематизація новітніх схем відмивання грошей, що з'являються на фінансовому ринку, та розробка заходів запобігання реалізації таких схем через фінансові установи. Аналіз даних Держфінмоніторингу України щодо кількості виявлених підозрілих фінансових операцій показав, що переважуюча кількість повідомлень про такі операції надходить від банків. Зважаючи на це, роль банків у протидії легалізації кримінальних доходів сьогодні в Україні залишається визначальною. Розширення спектра фінансових інструментів зумовило появу нових схем відмивання грошей. Такі схеми можуть базуватися на P2P-технологіях, реалізовуватися через краудфінансінгові платформи, зокрема через краудінвестинг. Авторами також акцентовано увагу на можливостях використання криптовалют та інструментів онлайн грального бізнесу для цілей легалізації кримінальних доходів. Визначено особливості застосування ризик-орієнтованого підходу у процесі належної перевірки клієнтів фінансових установ та операцій, які вони здійснюють, а також перелік загорз для фінансових установ у випадку їх долучення до діяльності з відмивання грошей. Такі загрози проявляються у репутаційних та юридичних аспектах, а в подальшому неминуче призводять до фінансових втрат. Застосування новітніх технологій для легалізації кримінальних доходів вимагає від банків та небанківських установ удосконалення програмного забезпечення, що використовується для виявлення та реєстрації підозрілих операцій, підвищення рівня кібербезпеки, а також підтримки високого рівня кваліфікації працівників. Державні регулятори повинні забезпечити належний контроль за діяльністю високоризикованих суб'єктів фінансової інфраструктури, а також підвищувати інформованість суспільства про ризики та наслідки легалізації кримінальних капіталів.

Ключові слова: відмивання грошей, фінансові установи, схеми легалізації доходів, криптовалюта, краудінвестинг, фінансовий моніторинг, ризик-орієнтований підхід.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-3-132-140>

Рис.: 5. Бібл.: 19.

Рисін Віталій Васильович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри фінансів, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: vitalii.v.rysin@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2883-4563>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1815065/vitalii-rysin/>

Карпець Аліна Русланівна – студентка, кафедра фінансів, Національний університет «Львівська політехніка» (вул. Степана Бандери, 12, Львів, 79013, Україна)

E-mail: alina.karpets@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5794-1210>

UDC 336.7:343.5
JEL: G21; G23; G28; K42

Rysin V. V., Karpets A. R. Features of the Newest Methods of Money Laundering Using Financial Institutions

Activities to counter laundering the money, obtained by criminal means, require constant monitoring of the market, monitoring the activities of financial and non-financial institutions in order to prevent capital loss and financing of terrorism, as methods of money laundering are gaining new features every year. The article is aimed at systematizing the latest money laundering schemes appearing in the financial market and developing measures to prevent the implementation of such schemes through financial institutions. An analysis of data by the State Financial Monitoring Service of Ukraine (SFMS) on the number of detected suspicious financial operations showed that the large majority of reports concerning such operations comes from banks. In view of this, the role of banks in countering the legalization of criminal income in Ukraine remains decisive today. The expansion of the range of financial instruments led to the emergence of new money laundering schemes. Such schemes can be based on P2P technologies, implemented through crowdfunding platforms, in particular through crowd-investment. The authors also focused on the possibilities of using cryptocurrencies and online gambling tools for the purposes of legalizing criminal revenues. The peculiarities of applying the risk-oriented approach in the process of due diligent verification of clients of financial institutions and the operations they carry out, as well as the list of threats to financial institutions in case of their joining the money laundering activities, are determined. Such threats are manifested in reputational and legal aspects, and in the future inevitably lead to financial losses. The use of the latest technologies for the legalization of criminal income requires banks and non-bank institutions to improve the software used to detect and register suspicious transactions, improve cybersecurity, as well as maintain a high level of qualification of employees. The State own regulators should ensure proper control over the activities of highly risky financial infrastructure entities, as well as raise public awareness of the risks and consequences of criminal capital legalization.

Keywords: money laundering, financial institutions, income legalization schemes, cryptocurrency, crowdinvesting, financial monitoring, risk-oriented approach.

Fig.: 5. Bibl.: 19.

Rysin Vitalii V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of Finance, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: vitalii.v.rysin@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2883-4563>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1815065/vitalii-rysin/>

Karpets Alina R. – Student, Department of Finance, National University «Lviv Polytechnic» (12 Stepana Bandery Str., Lviv, 79013, Ukraine)

E-mail: alina.karpets@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5794-1210>

Сучасні тенденції та темпи впровадження інновацій в різні сфери діяльності як створюють нові можливості та перспективи для покращення економіки, так і провокують появу нових схем для відмивання коштів на ринку. Для українських реалій проблема відмивання коштів є досить актуальною, і боротьба з легалізацією незаконних коштів є невід'ємною складовою планів уряду. Діяльність зі стримування та протидії відмиванню грошей, що були отримані незаконним шляхом, потребує постійного відслідковування ринку, моніторингу фінансових установ, підприємств з метою попередження втрати капіталів та фінансування тероризму, оскільки схеми відмивання коштів з кожним роком набувають нових, неочікуваних масштабів. Зокрема, найбільше провокує суспільство до незаконних методів отримання коштів недосконалість законодавства як у сфері легалізації доходів, отриманих у результаті незаконних операцій, так і в інших сферах діяльності, в яких є ймовірність реалізації таких операцій, а також економічна нестабільність у країні загалом [1, с. 63]. Таке становище у країні є катализатором уповільнення як економічного, так і політичного розвитку.

На сьогодні процес відмивання коштів є майже неможливим без залучення фінансових установ, що має негативний вплив не лише на внутрішньодержавні процеси, але й на взаємовідносини із закордонними партнерами та міжнародними фінансовими організаціями [2]. З огляду на це, фінансові структури перебувають у зоні високого ризику щодо їх використання у процесах руху незаконно отриманих доходів. Додатковим чинником такого ризику є поява новітніх технологій і фінансових інструментів, що, з огляду на недостатню регульованість, можуть використовуватися в операціях з легалізації кримінальних доходів. Враховуючи викладене, питання виявлення та протидії новітнім схемам відмивання коштів потребує посиленої уваги з боку державних регуляторів і учасників фінансового ринку.

Враховуючи ситуацію в Україні, сьогодні тема відмивання коштів, які отримані незаконним шляхом, є досить актуальною, і значна кількість науковців присвячують дослідженню цього питання свої праці. Зокрема, Баранов Р. О. й дослідив сучасні схеми відмивання коштів [1], Рисін В. В., Корначук О. Ю. оприлюднили ризики, що можуть виникнути у випадку залучення банків до процесу відмивання коштів [2]. Радченко Д. В. і Гербич Л. А. встановили, що відмивання коштів є глобальною проблемою людства [3], а Бухтіарова А. Г. і Теререва О. Ю. дослідили, що фінансовий моніторинг є інструментом своєрідної детінізації економіки. Завалій О. В. розкриває ризики, які несе за собою використання віртуальних валют [7]. Fletcher E. G., Larkin C., Corbet S. зосередили увагу на регулюванні такої віртуальної валюти, як біткойн [8; 9]. Азартні ігри як безпосереднє місце утворення сучасних схем для відмивання коштів дослідили у

своїх публікаціях Білик Г. В. і Бондаренко О. С. [10]. Cloward J. G., Abarbane B. L. намагалися дослідити загрозу відмивання коштів через платіжні засоби, що застосовуються у відеоіграх [11]. Choi S., Choi K.-S. розкрили питання азартних ігор через віртуальну валюту Bitcoin [12]. На критичних питаннях відмивання грошей, зокрема на методах цифрової оплати та внесенні ставок, зосередили увагу Gainsbury S. M., Blaszczyński A. [13]. Бухтіарова А. Г., Відменко Ю. В., Гавриш Ю. С. спробували узагальнити сучасні тенденції, які сприяють виникненню своєрідних інноваційних схем легалізації доходів [14]. На проблеми, що виникають у процесі фінансового моніторингу в банківських установах, вказали Колодзів О. М. і Плєскун І. Е. [15]. У дослідженні Москаленко Н. В. було ідентифіковано ризики для операційної системи в банку у випадку проходження схем з відмивання коштів через рахунки, що відкриті в банку [16]. Вплив соціально-економічних трансформацій на темпи процесу втягування фінансових установ у протизаконні схеми, метою яких є відмивання коштів, дослідили Леонов С. В., Бойко А. О., Боженко В. В., Кіріл'єва А. В. [17]. Venson K. акцентує увагу на режимах боротьби з відмиванням грошей [18], а Levi M., Soudijn M. розглянули відмивання грошей як кримінальний злочин [19].

Метою статті є систематизація новітніх схем відмивання грошей, що з'являються на фінансовому ринку, та розробка заходів запобігання реалізації таких схем через фінансові установи.

Основою дослідження є статистичні дані, опубліковані Державною службою фінансового моніторингу України, щодо обсягів та кількості операцій з відмивання грошей, які були отримані незаконним шляхом. Також використано дані Національного банку України, з метою аналізування сум, які були відмиті з використанням фінансових установ. Критичний аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців дозволив виявити сучасні тенденції у сфері запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів, а також специфіку застосування фінансових інструментів в операціях, що мають відношення до відмивання грошей.

У теорії відмивання доходів, отриманих від злочинної діяльності, розглядається як процес, коли доходи, що спочатку були отримані в результаті незаконних дій, маскуються та після проходження низки етапів отримують статус коштів, одержаних від легальних операцій. Явище відмивання грошей у світовій практиці з'явилося у 30-х роках ХХ століття у зв'язку зі зростанням доходів організованих злочинних угруповань та намаганням останніх вкладати такі доходи в легальну економіку (рис. 1).

Слід зазначити, що легалізація доходів є глобальною проблемою та ставить під загрозу економічну, політичну, соціальну безпеку будь-якої країни, тому кожна країна намагається вживати певні заходи з метою запобігання таким процесам. На жаль, від-

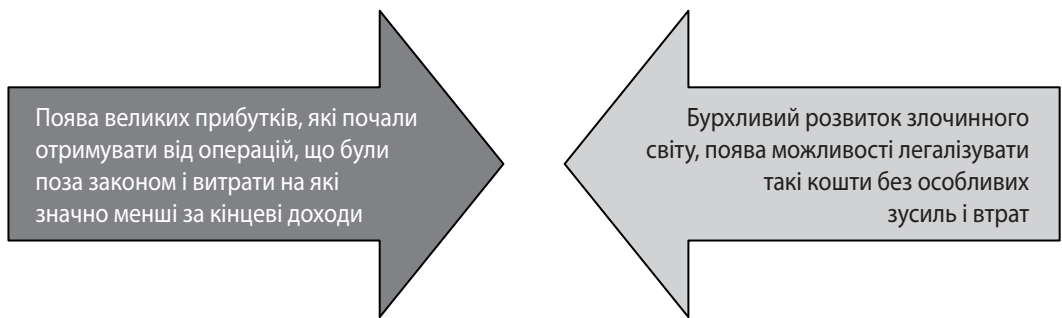

Рис. 1. Передумови появи відмивання коштів в економіці

Джерело: складено на основі [3, с. 216].

мивання доходів практично неможливо реалізувати без участі фінансових структур, такі операції часто можуть проходити і без відома фінансової установи, тому важливо вживати заходів, щоб убезпечити фінансовий сектор від участі в подібній діяльності. Передовсім самі фінансові установи зацікавлені у виявленні та своєчасному реагуванні на спроби здійснення таких операцій. Це підтверджують дані щодо динаміки інформування про підозрілі фінансові операції, які опубліковані Державною службою фінансового моніторингу України (рис. 2).

Як можна побачити з наведених даних, у 2020 р. кількість повідомлень щодо підозрілих операцій зменшилася приблизно на 88%, що викликано лібералізацією вимог законодавства, зокрема набранням чинності Законом України від 06.12.2019 р. № 361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [5]. Але впродовж усього аналізованого періоду основний масив інформації щодо підозрілих фінансових операцій надходить від банків. У середньому відсоток повідомлень від бан-

ківських установ є не менше 98% від загальної кількості повідомлень протягом 2016–2020 рр. Зважаючи на це, роль банків у виявленні операцій легалізації кримінальних доходів сьогодні в Україні залишається визначальною. Це зумовлює необхідність виділення основних схем, за допомогою яких можлива легалізація незаконних доходів з використанням банківських установ та їх операцій.

Банківська система є привабливою для здійснення операцій з відмивання доходів з огляду на широкий спектр фінансових послуг, інструментів, велику клієнтську базу та концентрацію великої кількості грошових потоків. З кожним роком розвиваються Р2Р-платежі та, як результат, зростає кількість випадків легалізації доходів через використання таких операцій. Часто операції з відмивання грошей можуть містити елементи фінансового шахрайства, зокрема фішингу – викрадання номерів банківських карт, PIN-кодів, паролів до мобільних банківських додатків та іншої інформації. Фішингові сайти є ідентичними до оригінальних банківських сайтів, сайтів платіжних систем, Інтернет-магазинів, інших

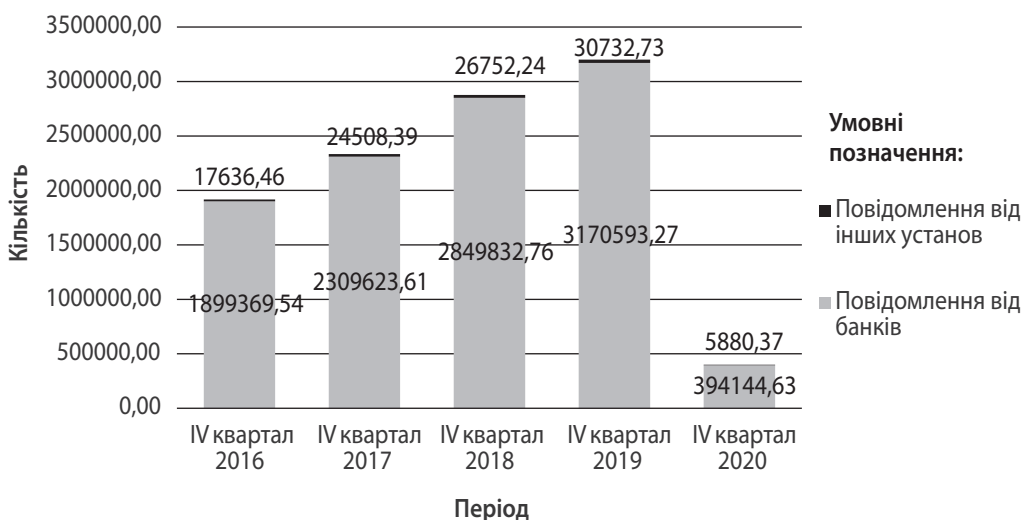

Рис. 2. Динаміка інформування про фінансові операції у 2016–2020 рр.

Джерело: складено на основі даних [4].

онлайн-платформ, де для проведення операції користувачу необхідно ввести дані банківської картки. Викрадені таким чином дані в подальшому можуть використовуватися для проведення певних фінансових операцій кримінальними структурами.

Можливість застосування небанківських фінансових інструментів у процесі відмивання грошей теж є доволі високою. Подібна діяльність може здійснюватися через краудфандингові платформи, зокрема через такий вид краудфандингу, як краудінвестинг (чи акціонерний краудфандинг). Суть залучення коштів через цей інструмент полягає в тому, що особа, яка потребує фінансування для втілення певного проекту, звертається на платформу краудінвестингу, презентує свій проект з метою пошуку потенційного інвестора. Перевагою краудінвестингу є те, що він дає можливість залучати кошти від широкого кола дрібних акціонерів. Проте з точки зору вразливості до відмивання грошей цю перевагу можна вважати слабким місцем. Суб'єкти незаконної діяльності можуть використати краудінвестингові платформи для легалізаційних схем шляхом створення фіктивних компаній чи проектів та для реалізації цінних паперів цих компаній через майданчик краудінвестингу. Продаж акцій великій кількості акціонерів на невеликі суми дозволяє уникнути обов'язкових процедур належної перевірки клієнта, тому походження коштів, що інвестуються у проект, цілком може бути кримінальним. Отримані від реалізованих цінних паперів кошти матимуть абсолютно легальний статус і можуть бути інвестовані в законний бізнес чи переведені на рахунки в закордонних фінансових установах. Передумовою успішної реалізації зазначеної схеми є практична відсутність законодавчого регулювання як транскордонного краудфандингу, так і загалом діяльності краудфандингових платформ в

Україні. З огляду на це, створення нормативної бази для регулювання діяльності цих структур і дотримання ними вимог протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму вважаємо одним із важливих завдань для регуляторів фінансового ринку в Україні.

Стрімке зростання капіталізації ринку криптовалют (*рис. 3*) і темпів їх поширення у фінансових операціях зумовило збільшення інтересу кримінальних структур до цього виду активів, що, зокрема, проявився і у спробах їх використання для цілей відмивання грошей.

Слід зауважити, що часто операції з криптовалютами можуть бути пов'язані з незаконною діяльністю. Схема легалізації злочинних доходів загалом є доволі простою – суб'єкт злочинної діяльності (часто через підставних осіб) купує певну криптовалюту, яка в подальшому обмінюється на інші, перераховується на тимчасові цифрові гаманці, а по завершенні цих операцій конвертується у фіатні гроші (*рис. 4*).

За допомогою реалізації подібних схем особи, які здійснюють незаконну діяльність, мають змогу ухилятися від накладених санкцій, купувати нелегальні речовини (зброю, наркотики), спонсорувати кіберзлочини. Регулювання ринку віртуальних валют наразі перебуває на етапі становлення, що сприяє використанню віртуальних активів для цілей відмивання грошей. Зважаючи на те, що найбільша вірогідність здійснення схем з відмивання доходів є в місцях обміну фіатних і віртуальних валют [7, с. 87–88], доцільно вдосконалити процедури управління ризиками тих суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які можуть мати стосунок до здійснення таких операцій.

Традиційно ризикованим видом діяльності з точки зору відмивання грошей вважається гральний бізнес. У сучасних умовах з огляду на розвиток тех-

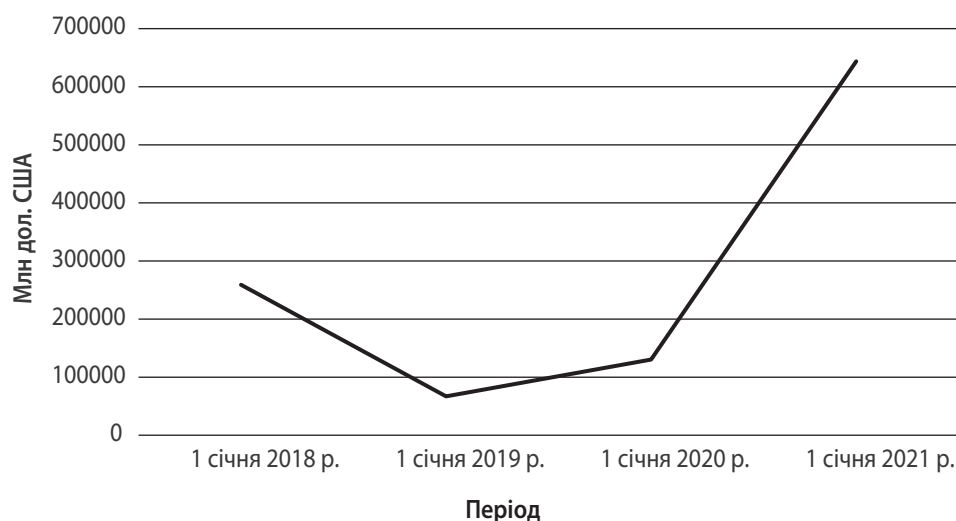

Рис. 3. Капіталізація Bitcoin у 2018–2021 рр.

Джерело: складено на основі [6].

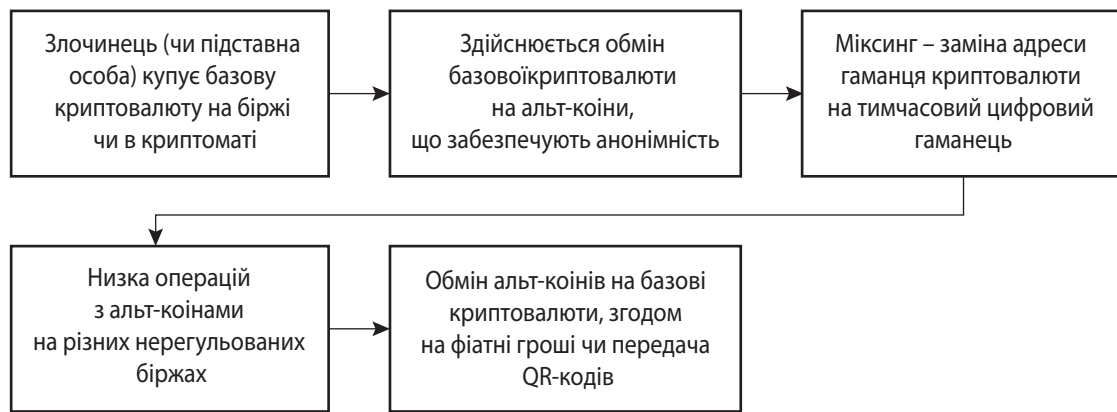

Рис. 4. Схема відмивання грошей за допомогою криптовалют

Джерело: авторська розробка.

нологій цей вид діяльності здійснюється онлайн і має транснаціональний характер, що дозволяє уникати процедур моніторингу операцій в окремих юрисдикціях. У зв'язку з цим з'явилися нові схеми відмивання грошей за допомогою віртуальних казино чи букмекерських контор. Суть таких схем зводиться до внесення нелегальних доходів у вигляді ставок (переважно незначних), з подальшим їх виведенням, уже як законних доходів, у вигляді «виграшу». Всі операції проводяться онлайн, що спрощує внесення та виведення коштів. Одночасно така ситуація робить складнішим контроль і регулювання зі сторони держави [14, с. 60–62]. Окрім того, не слід відкидати можливість створення онлайн-гральних сервісів кримінальними структурами виключно з метою легалізації своїх кримінальних доходів. Для України зазначене передусім має актуальність, зважаючи на слабкий рівень контролю цього виду діяльності та значне поширення корупції та хабарництва в державних структурах, які мали б такий контроль забезпечувати.

Характерною ознакою перелічених та інших новітніх схем відмивання грошей є застосування інформаційних технологій і кіберзлочинності. Пандемія COVID-19 спровокувала активізацію хакерських атак, розсилку спаму з вірусними посиланнями під видом повідомлень від міжнародних організацій, представників влади. У результаті злочинці отримують доступ до персональних даних великої кількості користувачів певних сервісів, що дає можливість використовувати ці дані та ресурси для побудови високотехнологічних схем відмивання грошей. Виходячи з цього, питання підтримання кібербезпеки на високому рівні є важливими завданням як уповноважених державних органів, так і приватного сектора.

Фінансові потоки, що виникають у процесі реалізації перелічених схем відмивання грошей, у будь-якому разі матимуть дотичність до офіційного грошового обороту. Банки чи інші фінансові установи будуть виконувати роль посередника під час перера-

хування коштів між різними рахунками чи особами. Зважаючи на це, визначальною стає роль застосування фінансовими установами ризик-орієнтованого підходу для належної перевірки суб'єктів, які були фігурантами розрахунків, перевірки джерел походження коштів, кінцевих бенефіціарів, ліцензій установ і своєчасного повідомлення відповідних органів про підозрілі операції.

Тому, з метою мінімізації ризику використання фінансової інфраструктури для цілей відмивання грошей та своєчасного реагування на подібні спроби, фінансові установи повинні дотримуватися правил належної обачності щодо клієнтів, зокрема щодо тих, які належать до найбільш ризикових категорій:

- 1) юридичні особи, що є посередниками на ринку цінних паперів. Такі особи досить часто є пов'язаними з процесом відмивання доходів і шахрайськими схемами, оскільки вид їх діяльності сприяє цьому;
- 2) юридичні особи, що задіяні в пересиланні великих сум коштів, за виконання певних послуг чи отримання/продаж товарів;
- 3) особи, які мають відношення до благодійних виплат/допомоги для юридичних чи фізичних осіб, яких у реальних умовах не існує;
- 4) компанії, які протягом довгого часу є збитковими, проте разом із тим на банківських рахунках мають значні суми коштів;
- 5) компанії, які перераховують заробітні плати та інші виплати особам, які не працюють на даному підприємстві або ж взагалі не існують;
- 6) чиновники, їх родичі та інші пов'язані особи, які здійснюють певні операції між собою [2];
- 7) компанії, що є операторами онлайн-сервісів грального чи букмекерського бізнесу;
- 8) фінансові чи нефінансові компанії, що здійснюють обмін криптовалют на фіатні гроші;
- 9) краудфандингові платформи, що передбачають можливості для транскордонного краудфандингу.

Окрім оцінювання ризиків, пов'язаних з клієнтами, фінансові установи повинні зосереджувати увагу на операціях, що є високоризикованими з точки зору відмивання грошей. До таких операцій традиційно відносять усі операції, що мають готівкову складову, переказ коштів за кордон, взаємне кредитування компаній, купівлю-продаж нерухомості, операції з фіктивними компаніями чи компаніями-одноденками.

О. Колодізев та І. Плєскун виділяють чотири види операцій банку, які повинні викликати підозру в працівників та спонукати їх до більш детальної перевірки:

1. Недостатність або ж повна відсутність необхідності здійснення тієї чи іншої операції (немає причин, передумов до здійснення фінансової операції або ж незрозумілість мети операції).
2. Розбіжність основної діяльності підприємства з характером здійснення операцій.
3. Циклічність сумнівних операцій (коли та чи інша операція проводиться регулярно і, крім того, включає попередні пункти).
4. Порушення під час здійснення операцій, що викликають підозру в суб'єктів фінансового моніторингу в банку [15, с. 30].

Слід зазначити, що процедури оцінки ризиків клієнтів та операцій, які вони здійснюють, не завжди є ефективними. Крім того, можуть мати місце випадки, коли окремі працівники фінансових установ з метою отримання вигоди можуть сприяти реалізації схем відмивання грошей. Д. Радченко та Л. Гербиц виділяють низку порушень, що можуть виникати під час здійснення фінансового моніторингу:

- ✦ неналежна перевірка політично значущих осіб (публічні діячі, чиновники, пов'язані з ними особи);
- ✦ недостатня оцінка всіх ризиків операцій;

- ✦ видача готівки без належного моніторингу документації, перевірки її на достовірність або ж за відсутності документів;
- ✦ відсутність перевірки під час зняття громадянами з рахунків сум коштів, які є значно вищими за декларовані доходи;
- ✦ непроведення належного моніторингу під час проведення операцій на користь юридичних осіб із сумнівною репутацією, які є фігурантами в судових справах, особливо пов'язаних з купівлею/продажем цінних паперів [3, с. 217].

Проникнення кримінальних грошових потоків та свідомо чи несвідомо участь фінансової установи в діяльності з відмивання грошей зумовлює низку негативних наслідків, що пов'язані з фінансовими, юридичними та репутаційними аспектами (рис. 5).

Зважаючи на викладене, питання побудови ефективної системи протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму є важливим як для державних регуляторів фінансового ринку, так і для кожної окремо взятої фінансової установи. Така система повинна оперативного реагувати на зміну ситуації на ринку та появу новітніх фінансових інструментів, що можуть бути використані при реалізації схем відмивання грошей кримінальними структурами.

ВИСНОВКИ

Весь світ активно протистоїть проблемі відмивання коштів, які отримані незаконним шляхом, оскільки сьогодні ця проблема набула глобального характеру. Зусилля світової спільноти, міжнародних організацій та окремих країн щодо розробки дієвих інструментів для протидії проникненню кримінальних доходів в офіційну економіку матеріалізувалися в численні законодавчі акти, методичні підходи та практики. Проте слід констатувати, що всі ці заходи не привели до суттєвого зменшення обсягів легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Досвід

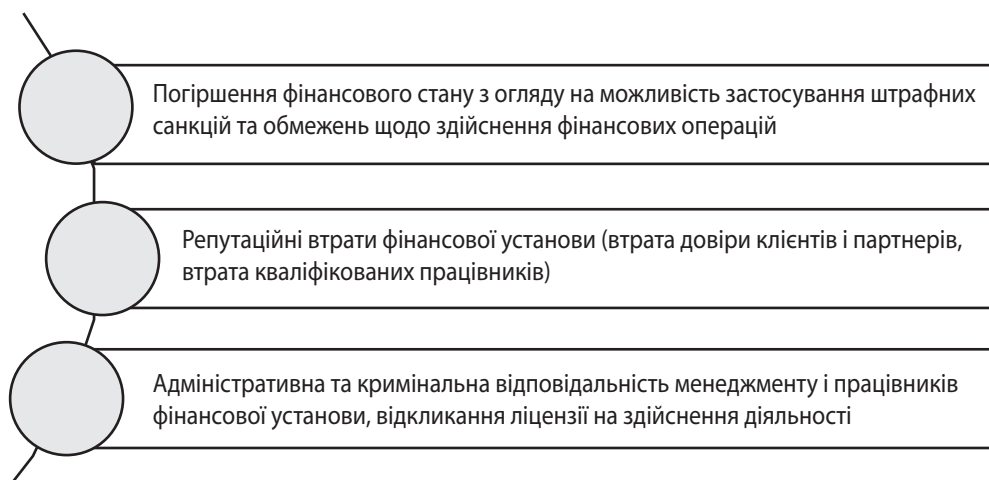

Рис. 5. Негативні наслідки для фінансової установи у випадку задіяння у процесі відмивання злочинних доходів

Джерело: авторська розробка.

України показує, що, незважаючи на доволі прогресивне законодавство, на практиці національна система протидії відмиванню грошей концентрує свою діяльність здебільшого на виявленні підозрілих фінансових операцій, у той час як покарання за вчинені злочини практично відсутні. Зазначений факт сприяє формуванню значних за обсягом тіншових капіталів, власники яких уникають сплати податків і в подальшому використовують ці капітали для отримання контролю над підприємствами в Україні чи інвестують ці кошти закордоном. Таку ситуацію слід розглядати як загрозу національній безпеці країни з точки зору ймовірності набуття кримінальними структурами впливу на окремі сектори економіки, а також щодо відпливу значних за обсягом інвестиційних ресурсів з внутрішнього фінансового ринку.

Фінансові установи, які часто можуть бути задіяними до реалізації схем відмивання грошей, повинні застосовувати дієві механізми запобігання такій діяльності на основі ризик-орієнтованого підходу, оскільки в протилежному випадку наслідки для них можуть мати негативний характер і проявлятися в репутаційних та юридичних аспектах, що в подальшому неминуче призведуть до фінансових втрат.

З кожним роком у світі впроваджуються нові технології, які провокують суб'єктів, що мають намір легалізувати доходи, отримані внаслідок здійснення злочинних дій, діяти за новими схемами. Тому фінансовим установам необхідно «йти в ногу з шахраями» для своєчасного попередження здійснення таких операцій з використанням новітніх фінансових інструментів. З огляду на це, зростає роль інформаційно-технологічних і кадрових чинників, що, своєю чергою, зумовлює потребу в реалізації низки заходів, а саме:

- ✦ підтримання високого рівня кваліфікації працівників шляхом проведення лекцій, тренінгів, тестувань для ознайомлення із актуальними практиками у сфері протидії відмиванню грошей і фінансуванню тероризму;
- ✦ посилення внутрішнього контролю за роботою працівників, що здійснюють фінансові операції, які вважаються ризикованими з точки зору легалізації злочинних доходів;
- ✦ постійне оновлення програмного забезпечення, що використовується для виявлення та реєстрації підозрілих фінансових операцій, з метою врахування новітніх тенденцій у сфері протидії відмиванню грошей;
- ✦ забезпечення належного рівня кібербезпеки, зокрема щодо захисту баз даних фінансових установ від несанкціонованого доступу;
- ✦ мінімізація готівкових операцій;
- ✦ співпраця з іноземними фінансовими установами з метою отримання інформації про наявні підходи до протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму, а також для оперативного обміну інформацією.

У контексті заходів державних регуляторів необхідне посилення контролю за суб'єктами ринку, що здійснюють операції з віртуальними валютами чи надають доступ до різноманітних онлайн-гральних сервісів. Важливе значення мають також просвітницькі заходи в напрямі підвищення обізнаності населення стосовно онлайн-шахрайства, можливостей захисту персональних даних, відповідальності за співучасть у схемах відмивання грошей тощо.

Враховуючи сучасний стан економіки України, значна частина якої функціонує в тіншовому секторі, високий рівень корупційних ризиків та організованої злочинності, питання протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, ще тривалий період буде потребувати поглиблених досліджень. Особливої уваги потребуватимуть методи відмивання грошей, що базуються на використанні цифрових фінансових інструментів, а також різноманітних Інтернет-сервісів (віртуальних казино, букмекерських контор), що дають можливість транскордонної трансформації кримінальних капіталів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов Р. О. Сучасні схеми відмивання злочинних коштів у світі та в Україні. *Public administration aspects*. 2015. № 7–8. С. 62–69. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/233892335.pdf>
2. Рисін В. В., Корначук О. Ю. Ризики залучення банків до схем відмивання грошей. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.2
3. Радченко Д. В., Гербич Л. А. Відмивання коштів як глобальна проблема розвитку економіки // Сучасні проблеми і перспективи розвитку обліку, аналізу і контролю в умовах глобалізації економіки : тези доповідей XI Міжнародної науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів (м. Луцьк, 7 грудня 2019 р.). Луцьк, 2019. № 13. Ч. 2. С. 215–218. URL: http://oia.lntu.edu.ua/files/Sasha/Tezy_part_2_07_12_2019.pdf#page=215
4. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. URL: <https://fu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/statistika-ta-infografika/statistika/Informacziya-za-2020-rık>
5. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
6. Investfunds. URL: <https://investfunds.ru/indexes/9021/>
7. Завалій О. В. Ризики використання віртуальних валют для цілей легалізації (відмивання) коштів, здобутих злочинним шляхом. *Фінансовий простір*. 2019. № 4. С. 83–94. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(36\).2019.190200](https://doi.org/10.18371/fp.4(36).2019.190200)
8. Fletcher E. G. Countering Money Laundering and Terrorist Financing: A Case for Bitcoin Regulation. Baltimore,

- Maryland, May 2020. URL: <https://jscholarship.library.jhu.edu/bitstream/handle/1774.2/62711/FLETCHER-THESIS-2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
9. Fletcher E., Larkin C., Corbet S. Cryptocurrency Regulation: Countering Money Laundering and Terrorist Financing. *Research in International Business and Finance*. 2021. Vol. 56. Art. 101387. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2021.101387>
 10. Білик Г. В., Бондаренко О. С. Легалізація грального бізнесу як спосіб легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом // Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції : у 2-х ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 р.). Суми, 2020. Ч. 2. С. 228–292. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/78501/1/Bilyk_gambling.pdf
 11. Cloward J. G., Abarbane B. L. In-Game Currencies, Skin Gambling, and the Persistent Threat of Money Laundering in Video Games. *UNLV Gaming Law Journal*. 2020. Vol. 10. Iss. 1. Art. 6. P. 105–115. URL: <https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1163&context=glj>
 12. Choi S., Choi K.-S., Sungu-Eryilmaz Y., Park H. Illegal Gambling and Its Operation via the Darknet and Bitcoin: An Application of Routine Activity Theory. *International Journal of Cybersecurity Intelligence and Cybercrime*. 2020. Vol. 3. Iss. 1. Art. 2. P. 3–23. URL: <https://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1050&context=ijcic>
 13. Gainsbury S. M., Blaszczynski A. Digital gambling payment methods: Harm minimization policy considerations. *Gaming Law Review*. 2020. Vol. 24. No. 7. P. 466–472. DOI: <https://doi.org/10.1089/glr2.2020.0015>
 14. Бухтіарова А. Г., Відменко Ю. В., Гавриш Ю. С. Сучасні тенденції розширення схем відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. № 3. С. 58–64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-3-29>
 15. Колодізев О. М., Плескун І. В. Фінансовий моніторинг у банках України: сутність і визначення проблем реалізації в сучасних умовах розвитку економіки. *Управління розвитком*. 2017. № 3–4. С. 24–35.
 16. Москаленко Н. В. Ідентифікація ризиків легалізації доходів в операційній діяльності банків. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2019. № 2. С. 131–139. DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-2-64-17>
 17. Леонов С. В., Бойко А. О., Боженко В. В., Кіріл'єва А. В. Дослідження впливу соціально-економічних трансформацій на інтенсивність процесу залучення фінансових установ до легалізації кримінальних доходів. *Механізм регулювання економіки*. 2018. № 4. С. 94–98. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2018.82.08>
 18. Benson K. *Lawyers and the Proceeds of Crime. The Facilitation of Money Laundering and its Control*. London : Routledge, 2020. 218 p.
 19. Levi M., Soudijn M. Understanding the Laundering of Organized Crime Money. *Crime and Justice*. 2020. Vol. 49. DOI: <https://doi.org/10.1086/708047>

REFERENCES

- Baranov, R. O. "Suchasni skhemy vidmyvannia zlochyynykh koshtiv u sviti ta v Ukraini" [Modern Schemes of Money Laundering in the World and in Ukraine]. *Public administration aspects*, no. 7-8 (2015): 62-69. <https://core.ac.uk/download/pdf/233892335.pdf>
- Bilyk, H. V., and Bondarenko, O. S. "Lehalizatsiia hralnoho biznesu yak sposib lehalizatsii (vidmyvannia) dokhodiv, oderzhanykh zlochyynnym shliakhom" [Legalization of the Gambling Business as a Way of Legalization (Laundering) of Proceeds from Crime]. *Reformuvannia pravovoi systemy v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv*. 2020. https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/78501/1/Bilyk_gambling.pdf
- Bukhtiarova, A. H., Vidmenko, Yu. V., and Havrysh, Yu. S. "Suchasni tendentsii rozshyrennia skhem vidmyvannia dokhodiv, otrymanykh zlochyynnym shliakhom" [Current Trends in Schemes Expansion of Money Laundering]. *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*, no. 3 (2020): 58-64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2020-3-29>
- Benson, K. *Lawyers and the Proceeds of Crime. The Facilitation of Money Laundering and its Control*. London: Routledge, 2020.
- Choi, S. et al. "Illegal Gambling and Its Operation via the Darknet and Bitcoin: An Application of Routine Activity Theory". *International Journal of Cybersecurity Intelligence and Cybercrime*, vol. 3, is. 1 (2020). <https://vc.bridgew.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1050&context=ijcic>
- Cloward, J. G., and Abarbane, B. L. "In-Game Currencies, Skin Gambling, and the Persistent Threat of Money Laundering in Video Games". *UNLV Gaming Law Journal*, vol. 10, is. 1 (2020). <https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1163&context=glj>
- Fletcher, E. G. "Countering Money Laundering and Terrorist Financing: A Case for Bitcoin Regulation". Baltimore, Maryland, May 2020. <https://jscholarship.library.jhu.edu/bitstream/handle/1774.2/62711/FLETCHER-THESIS-2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Fletcher, E., Larkin, C., and Corbet, S. "Cryptocurrency Regulation: Countering Money Laundering and Terrorist Financing". *Research in International Business and Finance*, art. 101387, vol. 56 (2021). DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2021.101387>
- Gainsbury, S. M., and Blaszczynski, A. "Digital gambling payment methods: Harm minimization policy considerations". *Gaming Law Review*, vol. 24, no. 7 (2020): 466-472. DOI: <https://doi.org/10.1089/glr2.2020.0015>
- Investfunds. <https://investfunds.ru/indexes/9021/>
- Kolodiziev, O. M., and Pleskun, I. V. "Finansovyi monitorynh u bankakh Ukrainy: sutnist i vyznachennia problem realizatsii v suchasnykh umovakh rozvytku ekonomiky" [Financial Monitoring in Ukrainian Banks: The Essence and Identification of Problems of Its Realization under Modern Conditions of Economic Development]. *Upravlinnia rozvytkom*, no. 3-4 (2017): 24-35. [Legal Act of Ukraine] (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

- Levi, M., and Soudijn, M. "Understanding the Laundering of Organized Crime Money". *Crime and Justice*, vol. 49 (2020).
DOI: <https://doi.org/10.1086/708047>
- Lieonov, S. V. et al. "Doslidzhennia vplyvu sotsialno-ekonomichnykh transformatsii na intensyvni protsesu zaluchennia finansovykh ustanov do lehalizatsii kryminalnykh dokhodiv" [The Investigation of the Socio-Economic Transformations Impact on the Process Intensity of Involving Financial Institutions to the Legalization of Criminal Incomes]. *Mekhanizm rehulivannia ekonomiky*, no. 4 (2018): 94-98.
DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2018.82.08>
- Moskalenko, N. V. "Identyfikatsiia ryzykiv lehalizatsii dokhodiv v operatsiinii diialnosti bankiv" [Authentication of Risks of Legalization of Profits is in Operating Activity of Banks]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia*, no. 2 (2019): 131-139.
DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2019-2-64-17>
- Oftsiniyi sait Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy. <https://fu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/statistika-ta-infografika/statistika/Informacziya-za-2020-rik>
- Radchenko, D. V., and Herbych, L. A. "Vidmyvannia koshtiv yak hlobalna problema rozvytku ekonomiky" [Money laundering as a global problem of economic development]. *Suchasni problemy i perspektyvy rozvytku obliku, analizu i kontroliu v umovakh hlobalizatsii ekonomiky*. 2019. http://oia.intu.edu.ua/files/Sasha/Tezy_part_2_07_12_2019.pdf#page=215
- Rysin, V. V., and Kornachuk, O. Yu. "Ryzyky zaluchennia bankiv do skhem vidmyvannia hroshei" [Risks of Involvement Banks to Money Laundering Schemes]. *Efektivna ekonomika*, no. 5 (2020).
DOI: [10.32702/2307-2105-2020.5.2](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.2)
- Zavaliy, O. V. "Ryzyky vykorystannia virtualnykh valiut dlia tsilei lehalizatsii (vidmyvannia) koshtiv, zdobutykh zlochynnym shliakhom" [Risks of Using Virtual Currencies for the Purposes of Legalization (Laundering) of Criminally Obtained Funds]. *Finansovyi prostir*, no. 4 (2019): 83-94.
DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(36\).2019.190200](https://doi.org/10.18371/fp.4(36).2019.190200)

УДК 336.7
JEL: G23

ОСОБЛИВОСТІ РОЗБУДОВИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

©2021 ГЛАДКИХ Д. М.

УДК 336.7
JEL: G23

Гладких Д. М. Особливості розбудови та модернізації ринку небанківських фінансових послуг в Україні

Метою статті є дослідження ключових особливостей, основних етапів розвитку та поточного стану ринку небанківських фінансових послуг в Україні та формування на цій основі основних напрямів його подальшої модернізації. Визначено ключові етапи формування та функціонування ринку небанківських фінансових послуг: екстенсивного розвитку (1991–1994 рр.), організаційного становлення (1995–1999 рр.), зростання (2000–2008 рр.), системної фінансової кризи (2008–2009 рр.), післякризовий (2010–2013 рр.), значного падіння (2014–2019 рр.), активного реформування (з 2019 р.). Досліджено особливості останнього етапу, що характеризуються модернізацією страхового ринку, ринку факторингу, ринку небанківського лізингу, фінансових компаній, ломбардів, кредитних спілок. Запропоновано напрями подальшої модернізації ринку небанківських фінансових послуг: зміцнення фінансової стійкості учасників ринку шляхом удосконалення нормативних вимог, осучаснення законодавчої бази; підвищення довіри до учасників ринку шляхом його очищення від проблемних установ, упровадження системи гарантування коштів фізичних та юридичних осіб; сприяння розширенню ринку страхових послуг і розвитку недержавного пенсійного забезпечення як джерел мобілізації «довгих» фінансових ресурсів; підвищення рівня фінансової інклюзії населення з пріоритетним розвитком доступу до фінансової інфраструктури в сільській місцевості; сприяння розвитку онлайн-сервісів, інфраструктури безготівкових транзакцій, збільшення частки безготівкових операцій; стимулювання конкуренції та інновацій.

Ключові слова: ринок небанківських фінансових послуг, НБУ, страхування, лізинг, факторинг, ломбарди, кредитні спілки, фінансові компанії.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-3-140-147>

Табл.: 2. Бібл.: 27.

Гладких Дмитро Михайлович – доктор економічних наук, доцент, головний консультант відділу економічної стратегії, Національний інститут стратегічних досліджень (вул. Пирогова, 7а, Київ, 01030, Україна)

E-mail: dgladkikh@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5276-5521>

UDC 336.7
JEL: G23

Hladkykh D. M. Features of Development and Modernization of the Market of Non-Banking Financial Services in Ukraine

The article is aimed at examining the key features, the main stages of development and the current status of the market of non-banking financial services in Ukraine and the formation on this basis of the main directions of its further modernization. The key stages of formation and functioning of the market of non-banking financial services are determined as follows: extensive development (1991–1994), organizational formation (1995–1999), growth (2000–2008), systemic financial crisis (2008–2009), post-crisis (2010–2013), significant fall (2014–2019), active reforming (from 2019). The peculiarities of the last stage characterized by modernization of the insurance market, factoring market, non-bank leasing market, financial companies, pawnshops, credit unions are researched. The following directions of further modernization of the non-banking financial services market are proposed: strengthening the financial sustainability of market participants by improving regulatory requirements, updating the legislative framework; increasing confidence in market participants by cleaning it from problem institutions, introducing a system of guaranteeing funds of individuals and legal entities; promoting the expansion of the insurance market and the